

הרב יהודה הלוי עמיחי

פעולות יצירה בחול המועד בעת הקורונה

הקדמה

בעקבות מגפת הקורונה ואיסור היציאה מהבית עם הילדים, נשאלנו אם מותר לתת לילדים לצייר ולצבוע בחול המועד ולהשתתף עימם בהכנת מעשי יצירה אלו, כדי להעביר את הסגר שאנו נתונים בו.

א. כתיבת איגרת שלום

הרמב"ם (הלכות יו"ט פ"ז הי"ד) כתב:

ומותר לכתוב אגרות של שאלת שלום במועד, וכותב חשבונותיו ומחשב יציאותיו, שכתובות אלו אין אדם נזהר בתקונן מאד ונמצאו כמעשה הדיוט במלאכות. לפי שיטת הרמב"ם עולה שכל כתיבה שאין אדם נזהר בתיקונה מאד, הרי היא כמעשה הדיוט ולא נאסרה, אפילו שהיא לא לצורך המועד. ה'מגיד משנה' הוסיף על דברי הרמב"ם:

ומותר לאדם לכתוב וכו'. זהו פירוש אגרות רשות הנזכר במשנה שלמעלה (דף י"ח:). וכן מפורש בהלכות אגרות של רשות של שאלת שלום וכן פירשו בירושלמי ע"כ. וכתב הרמב"ן ז"ל שמעשה הדיוט הם שכל אדם כותב כפי מה שיזדמן לו ולפיכך אין צריכין שינוי, וכן כותב חשבונותיו שבתוספתא מפני מלאכת הדיוט וצורך המועד הותרה. וי"א משום דבר האבד ואינו נראה. ע"כ דבריו. והם כדברי רבינו. ובהשגות פירשו משום דבר האבד ודברי רבינו והרמב"ן ז"ל עיקר. ה'מגיד משנה' הוסיף שלענין כותב חשבונותיו צריך להיות צורך המועד, וזה על פי דברי הרמב"ן, אבל לענין איגרות שלום לא הזקיק כלל צורך המועד, ומשמע שכל כתב שאין לו חשיבות ויש בו צורות שונות, הרי זה מעשה הדיוט. לכן התירו הרמב"ם והרמב"ן כתיבת איגרת שלום במועד, אפילו שאין בכך צורך המועד.

שיטת הרמב"ם הוסברה בספר 'מעשה רוקח':

[יד] ומותר לכתוב איגרות וכו'. שכתובות אלו וכו'. נראה מדברי רבינו דטעמא דהיתירה אינו אלא משום דאין אדם נזהר מתיקונן וכו' ואף אם אינם צורך למועד כאיגרות של שאלת שלום אפ"ה מותר מצד קלות המלאכה. אלא דלפי דברי הרב

1. רמב"ן, פסקי דיני מלאכת יו"ט וחש"מ.

המגיד ז"ל שהביא דברי הרמב"ן ז"ל וסיים שבתוספתא מפני מלאכת הדיוט וצורך המועד הותרו ע"כ. משמע מדבריו דבמחשב יציאותיו איכא נמי טעמא דצורך המועד הא לאו הכי לא הוה שרי. ובאיגרות של שאלת שלום אף דאין כאן צורך המועד שרי מטעמא דאין אדם נזהר בתיקונן. וקשה קצת מדין התפירה דלא התירו אלא לצורך המועד כמ"ש רבינו בפרקין דין ה' ואפי' מעשה הדיוט אם אינו צורך המועד אסור, ועיין להרב ב"י סימן תקמ"ה וכן הקשה המהרש"ך ז"ל ח"א סי' קי"ג, ולענ"ד נראה דיש לחלק בין זו לזו, דבשלמא תפירת בגד הויא מלאכה גמורה מצד עצמה, ואפי' במעשה הדיוט לא הותר משום דעיקרה הויא מלאכה לגמרי שעכ"פ צריך הוא לדקדק בתפירות לחבר הבגד, משא"כ איגרת של שאלת שלום דבקל אדם עושה אותה ואינה מלאכה גמורה מצד עצמה, מלבד דמשום דרכי שלום הוא ואיכא נמי קצת צורך המועד דמסתמא מברכו בשמחת הרגל ובזה תתורץ קושיית המהרש"ך ז"ל עיין עליו.

לפי דברי המעשה רוקח' לדעת הרמב"ם באיגרות שלום אין אדם טורח בכתיבתן ואין זו מלאכה גמורה מצד עצמה, ולכן התירו, ובייחוד שיש בזה קצת צורך המועד, שמסתמא מברכו בשמחת הרגל. אנו לומדים שאומנם הרמב"ם הכריע שמלאכת הדיוט לא חשובה יש להתיר, ואולי לפי המעשה רוקח' צריך איזה צורך המועד קטן כדי להתיר. לדעת הרמב"ם גם לכתוב חשבונותיו התירו במועד, אפילו בלא צורך המועד, כיוון שיכול לעשות בכל כתב. אבל מדברי הרמב"ן נראה שלעניין איגרת שלום מסכים עם הרמב"ם שמכיוון שמוגדר מעשה הדיוט, הדבר הותר, אבל לעניין חשבונות של הכנסות ויציאות הוא מזיק גם צורך המועד. ונראה להסביר את הרמב"ן שבמעשה החשבונות אומנם הכתב הוא מעשה הדיוט, אבל במעשה זה יש צורך בדקדוק, לכן הרמב"ן לא התיר, אלא א"כ כתיבה זו היא גם לצורך המועד. גם ה'בית יוסף'² חילק בין הדברים שלעניין חשבונותיו והוצאותיו צריך 'צורך המועד', אבל לעניין שאילת שלום התירו גם ללא 'צורך המועד'. וכפי שהסברנו ההבחנה היא בין דבר שמקפידים בו וצריך זהירות ומחשבה בעשייה לבין דבר שלא מקפידים בו כלל, שיכול לעשות אפילו בלא צורך המועד.

ב. איגרת שלום ודבר האבד

כנגד שיטת הרמב"ם שכל מעשה הדיוט התירו, כתב הראב"ד (הל' יו"ט פ"ז הי"ד):
ומותר לאדם לכתוב אגרות של שאלת שלום. א"א שאילת שלום שמא לא יזדמן לו מוליך הכתב, מחשב יציאותיו צורך המועד הוא.
הראב"ד לא מתיר כתיבה של איגרות שלום, אפילו שזה מעשה הדיוט, אלא אם יש בכך 'דבר האבד', שמא לא ימצא שליח שייקח את המכתב. נראה שלשיטתו הסברה של הרמב"ם והרמב"ן שזו מלאכת הדיוט איננה מספקת, אלא אם יש בכך דבר האבד, אבל נראה שגם לשיטתו לצורך המועד התירו.

2. ב"י, או"ח סי' תקמ"ה, ד"ה מותר לכתוב.

ג. להלכה

ה'שלחן ערוך'³ התיר כתיבת איגרות שלום שאדם שולח לחברו, והרמ"א כתב שיש אוסרים ונהגו להחמיר. אולם ה'דרכי משה'⁴ כתב שעיקר הדבר הוא שהתירו מעשה הדיוט, 'אך במקומות אלו נוהגים לשנות להורות לכתחילה והמקיל במקום שאין מנהג לא הפסיד'. וכן כתב 'דאליבא דהלכתא יש להתיר באיגרת שלום אפילו בלא שינוי כלל'. העולה שגם הרמ"א התיר מעשה הדיוט ולא כתב, אלא שנהגו להחמיר אפילו ב'כתב הדיוט', אבל זו חומרא בעלמא. וכך כתב הגר"א⁵ שאין בכך אלא חומרא בעלמא. ברור שבמצב של ימינו, שאוסרים יציאה מן הבית שמא ידביקו או ידבקו חלילה, לכולי עלמא כל מלאכת הדיוט, שהיא מלאכה קלה שכולם יכולים לעשות, הרי זה מותר בחול המועד למבוגרים ולילדים.

סיכום

מלאכות שהן מלאכת הדיוט, שהכול עושים ואין מקפידים על עשייתן, אפשר להקל בהן השנה, בייחוד בכתיבה, ציור, הדבקה, חיתוך, לישת פלסטלינה עבודה בפימו, פתירת תשבצים, סודוקו, סריגה ואריגה ומשחקי יצירה שאינם מלאכת אומן. ואפילו מבוגרים יכולים להשתתף בהעסקת הקטנים במלאכות אלו, שיש להגדירן כמעשה הדיוט שהותר לצורך. אבל מלאכות דאורייתא חשובות, כגון חרישה, שתילה, קצירה ועקירת קוצים או מלאכות אומן כנגרות וחמר, אין להקל בהן אפילו השנה שיש צורך להעסיק את הילדים..

-
3. שו"ע, או"ח סי' תקמה סעי' ד.
 4. דרכי משה, או"ח סי' תקמה אות ד, ה.
 5. ביאור הגר"א, או"ח סי' תקמה סעי' ה ד"ה ונהגו להחמיר.